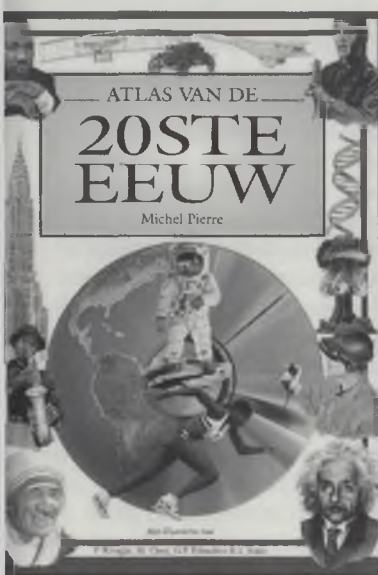

van de zeventiende eeuw. Het Calvinisme hield ouders voor dat het vaderschap een afspiegeling moest zijn van de straffe hand waarmee God de Vader het zondige volk tot de orde riep. De praktijk was vaak minder hard dan de kerk de mensen voorhield. Moeders en kinderen spelen de belangrijkste rol in het artikel van An Hermans en Ann Verheyen. Hun bijdrage gaat over de Belgische kinderkribben - een vorm van kinderopvang ten behoeve van fabriekarbeidsters - in de eerste helft van de twintigste eeuw. Annemieke Drenth schrijft tot slot een meer theoretische verhandeling over de ontwikkeling van het denken over gender als theoretisch concept aan de hand van de geschiedenis van meisjesbeschermingsactiviteiten van de Nederlandse tak van de vrouwenvereniging Union.

De bundel is bruikbaar voor de schoolbibliotheek omdat het over alledaagse onderwerpen gaat - onderwijs en opvoeding - die in historisch onderzoek niet zo vaak belicht worden. Hij biedt verrassende en vernieuwende ideeën voor een profielwerkstuk van een VO-leerling. De uitgebreide literatuurlijsten kunnen leerlingen en docenten verder op weg helpen.

Gerda Geerdink

ATLAS

Michel Pierre, *Atlas van de 20ste eeuw* (uitg. Ars Scribendi / Corona, Harmelen 2000), 60 blz.

De *Atlas van de 20e eeuw* is geen gewone atlas, maar een prentenboek dat voor jonge lezers de caleidoscoop van gebeurtenissen, ontwikkelingen en levensstijlen van de afgelopen eeuw treffend wil illustreren. Net zoals de andere uitgaven van Ars Scribendi is ook dit boek een vertaling en bewer-

king van een buitenlands concept, in dit geval afkomstig uit Italië. De tekst is uiterst summier gehouden. Zij is onderverdeeld in zo'n 25 hoofdstukjes van ieder twee bladzijden. De hoofdstukindeling is enerzijds chronologisch (onder meer Eerste Wereldoorlog, crisis, Tweede Wereldoorlog, Koude Oorlog, val communisme), anderzijds thematisch (onder meer culturele aspecten, welvaart, levensstijl en technologie). Ook bestaan bepaalde thema's uit beschrijvingen van de geschiedenis van bepaalde landen, regio's of werelddelen, zoals de Sovjet-Unie, Latijns-Amerika, de Derde Wereld of het Midden-Oosten. Deze stofkeuze en indeling doen beslist recht aan de belangrijkste ontwikkelingen van de eeuw. Het boek begint met de T-fjord, en eindigt met aids en homohuwelijk.

Elk hoofdstukje is voorzien van een korte inleiding, en bestaat uit kleine tekstfragmenten, illustraties en de daarbij behorende bijschriften. In de marge bevindt zich telkens een rijtje blokjes met jaartallen plus uitleg; veelal met nog een

verwijzing naar verwante thema's elders in het boek. Als het moet, is er een kaartje ingelast, bijvoorbeeld van de veranderingen na het Verdrag van Versailles, de troepenbewegingen in de Eerste en Tweede Wereldoorlog en de staatkundige situatie in Azië, Afrika en Latijns-Amerika.

Het zwaartepunt van het boek wordt evenwel gevormd door de vele honderden illustraties. Op elke bladzijde staan er wel minstens een stuk of zeven, alle zonder uitzondering hyperrealistisch en vervat in fraaie kleuren. Hoewel zij door vier verschillende Italiaanse illustratoren zijn vervaardigd, is er toch sprake van eenheid van stijl. Er zijn veel portretten van staatslieden en andere beroemdheden bij, maar ook is er veelvuldig met succes getracht om gebeurtenissen, ontwikkelingen en trends in illustratievorm te 'vangen': vrouwenemancipatie, drooglegging, antisemitisme, armoede, apartheid, de anticonceptiepil en honderden andere.

Vaak zijn originele keuzes gemaakt; zo symboliseren twee Sovjet-paspoorten, bij wijze van protest vastgeprikt op een metalen hek in Litouwen, de desintegratie van het Sovjet-imperium rond 1990.

De lezer kan zich wel afvragen, waarom er een heel team illustratoren aan te pas moest komen, waar ook volstaan had kunnen worden met het afdrukken van de originele foto's die overduidelijk aan veel van deze illustraties ten grondslag hebben gelegen. De gekozen illustratievorm heeft een nadeel, namelijk dat bepaalde portretten (zoals die van Chroesjtsjov en van Kennedy), hoe knap ook vervaardigd, net niet honderd procent lijken, zodat zij voor de geofende kijker onbedoeld iets karikaturaals krijgen. De meeste portretten zijn overigens wel raak.

Het tamelijk complete register stelt de lezer in staat allerlei personen en zaken van zijn interesse op te zoeken. Enkele steekproeven leiden tot de conclusie dat de samenstellers met succes hebben getracht een enorme hoeveelheid relevante personen, gebeurtenissen en ontwikkelingen aan bod te laten komen. Het boek is gebonden in de royale, stevige kافت die we van de Ars Scribendi-uitgaven gewend zijn. Het is zeer geschikt voor de schoolbibliotheek. Daar kan het dienen als aangenaam lees- en kijkboek. Maar de docent kan het ook gemakkelijk benutten om er de leerling allerhande kleine opzoek-opdrachten uit te laten vervullen.

Jan van Oudheusden

KIJKBOEKEN

Roberto Carvalho de Magelhaes, *De prehistorie*; Matilde Bardi, *De oude Grieken* (uitg. Ars scribendi/Corona, Harmelen 2000), 36 blz.

De serie 'Kunst en Beschaving' is de zoveelste reeks fraai geïllustreerde kijkboeken waarmee uitgeverij Ars Scribendi de Nederlandse markt bedient. Een team van kundige illustratoren, tekstschrijvers en vormgevers verzorgde de oorspronkelijke Italiaanse uitgave. Ook nu weer vormen de delen een lust voor het oog. Het boek over de prehistorie begint bij de afstamming van de mens, en behandelt onder meer de verspreiding van de mens over de aarde, de uitvinding van werktuigen, geloof en mystiek, kunst en handvaardigheid, behuizing, de oudste landbouw, de eerste dorpen en steden en verscheidene manieren van ouderdomsbepaling. Het deel over de oude Grieken bevat onder meer hoofdstukjes over de Minoïsche en Myceense culturen, het archaische tijdvak, de

godenwereld, het klassieke Athene, Sparta, kolonies en handel, oorlogvoering, Alexander de Grote, en de Griekse invloed op latere tijdperken.

Het concept en de vormgeving lijken wel afgekeken van de bekende Capitoool-reisgidsen ('de gids die laat zien waar andere alleen over schrijven), wat inhoudt: een smakelijk opgediende dis van wetenswaardigheden, in de vorm van een rijkdom aan fraaie illustraties met bijbehorende summiere uitleg. Elk hoofdstukje biedt na een korte inleiding meestal de volgende ingrediënten: afbeeldingen van gebruiksvoorwerpen, kunst, archi-

tectuur, kleding, wapentuig, enzovoort. Als het moet is er een eenvoudig kaartje. Niet alleen tastbare zaken zoals tempels, ook iets meer abstracte begrippen als 'onderwijs' of 'feestdagen' komen in de illustraties aan bod, net als belangrijke historische figuren zoals Homerus of Perikles. Bij elk hoofdstuk is er telkens één iets ingewikkelder voorwerp dat in een apart kadertje door middel van genummerde details wordt beschreven, bijvoorbeeld een Griekse vaas-schildering of de stierenhal uit de grot van Lascaux. Bijzonder fraai zijn de wat grote afgebeelde, opengewerkte tekeningen, zoals die van het interieur van een Griekse tempel.

Gezien de beperkte opzet (slechts 36 bladzijden, weinig tekst) van deze boeken natuurlijk allerminst een volledig overzicht verwachten; zo ontbreken bekende kunstwerken als de Hermes van Praxiteles; ook is het register niet compleet (onder meer verwijst het niet naar de Venus van Milo op blz. 33) wat de gebruikswaarde vermindert. Niettemin zullen deze fraai uitgevoerde boeken mooi van pas komen bij diverse leerlingopdrachten.

Andere delen uit de reeks 'Kunst en Beschaving' gaan over het oude Egypte, het oude Rome, de Middeleeuwen en de Renaissance. De reeks is bij uitstek geschikt voor de schoolbibliotheek, waar de fraaie boeken naar ik verwacht menige jonge lezer in de ban van het mooie (school)vak geschiedenis zullen brengen.

Jan van Oudheusden

GRIEZELVERHAAL

Tais Teng, *Het goud van de farao* (Elzinga, Amsterdam 2001) De Zwarte Spiegel 2, f29,75.

Een specifiek genre binnen de historische jeugdliteratuur vormen de tijdmachineboeken, boeken waarin hoofdpersonen in de tijd kunnen reizen, zoals bij voorbeeld Dolf Wega in Thea Beckmans *Kruistocht in spijkerbroek* of Henk Vijfschacht in *De tinnen huzaar* van Alet Schouten. Met de snelle technische ontwikkelingen in onze tijd verandert het beeld van zo'n tijdmachine. In plaats van Beckmans materie-transmitter bedacht Tais Teng een zwarte spiegel, die eenmaal als beeldscherm aangezet keuzemogelijkheden biedt voor reizen in de tijd. Na het invullen van een vragenlijst op het beeldscherm kan je door de spiegel stappen en naar een andere tijd en een andere plaats reizen.

Het probleem dat zo'n tijdreiziger in de tijd waarin zij of hij belandde 'verkeerde dingen' zou doen – de dilemma's waar Dolf Wega in *Kruistocht in spijkerbroek* steeds voor stond: hij was erbij, maar wat kon hij doen? – zijn in deze nieuwe tijdmachine ook oplosbaar via de MS Tijdwijzer, versie 7.2, die gaat trillen als de tijdreiziger handelingen wil gaan verrichten, die de loop van de geschiedenis kunnen verstoren. Handig van deze tijdmachine is ook dat de tijdreiziger de taal van het gebied waarheen zij of hij reist in het hoofd meekrijgt. Het gebruik van zo'n tijdmachineconstructie biedt vele mogelijkheden om heden en verleden met elkaar te confronteren, wat op zich zeer verhelderend en zo nu en dan ook heel komisch, maar voor onervaren lezers ook heel verwarrend kan werken.

Tais Teng schreef een verhaal – door de uitgever voorzien van de aanwijzing '9+' en door de bibliotheekdienst "vanaf 11 jaar" – over een Romeins edelman Apuleius en een 21^e eeuwse broer en zus, Mark en Wendy. In een eerder boek – *De zwarte wolven* – zijn die hoofdpersonen via een zwarte spiegel terecht gekomen in de Romeinse tijd. *Het goud van de farao* start met de ontsnapping van het drietal uit Rome via een spiegel in het paleis van Nero zonder dat ze weten naar welke tijd en naar welke plaats ze gaan. Uiteindelijk blijkt dat het Egypte van ongeveer 1200 voor Christus te zijn, ergens midden in de woestijn. Op zoek naar de bewoonde wereld komen ze vlak bij Thebe uit en wonen een tijdje in het grafbouwersdorp vlak bij het Dal van de Koningen. Die grafbouwers blijken ook grafrovers te zijn. Omdat er veel oude ringen in omloop zijn gaat de inspecteur van de graven, Idmon, persoonlijk poolshoogte nemen. Hij blijkt echter ook een tijdreiziger te zijn, die in werkelijkheid Herman heet en afkomstig is uit de toekomst. Als archeoloog gaf hij er de voorkeur aan om tijdelijk in de tijd, die hij wilde onderzoeken, te gaan leven. Toen het drietal dat eenmaal ontdekte – de inspecteur zei 'shit' toen het hem tegenzat – wisten ze ook waar ze een tijdspiegel moesten zoeken. Het lukt Herman via zijn eigen spiegel naar een andere tijd te sturen en zelf terug te keren naar de eigen tijd.

In zijn nawoord meldt Tais Teng dat alle beschreven plaatsen werkelijk bestonden, evenals een aantal mensen, zoals de grafbouwers en de grafrovers. Toch gaat het de schrijver niet echt om de geschiedenis. Het oude Egypte is voor hem het decor voor bloedstollende passages over vervloeking in de farao-graven, compleet met hightech-poppetjes als verdedigers van het graf. Door het hele verhaal loopt ook een weerwolf/jakhalsgeschiedenis, die duidelijk moet maken waarom dit boek onderdeel is van de Griezelsbibliotheek. Tais Teng heeft een bijzonder verfijnde tijdmachine ontworpen, die vele mogelijkheden biedt voor boeiende ontmoetingen tussen verschillende perioden uit de geschiedenis, maar zijn hoofddoel was niet de geschiedenis van het oude Egypte voor te stellen. Voor hem is de geschiedenis slechts het decor voor een griezelverhaal met en passant wat historische informatie en ook heel veel non-informatie.

Cees van der Kooij